

انقلاب اسلامی ایران و نقش ایدئولوژی تشیع در تغییر موازنه قدرت در منطقه خاورمیانه

چکیده

تشکیل دولت صفوی در اوایل قرن دهم هجری قمری از رویدادهای مهم تاریخ تشیع ایران است. پیدایش این دولت سرآغاز عصر تازه‌ای در حیات سیاسی و مذهبی ایران دانست، موجب استقلال ایران براساس مذهب رسمی تشیع شد. اعتقادات، رهبری و نهادهای شیعه، نقش مهمی در سیاست خارجی ایران داشته و اسلام شیعی از آغاز با سیاست آمیخته بوده؛ چنانکه می‌توان گفت تاریخ و معتقدات شیعه زیربنای ایدئولوژی انقلاب اسلامی و یکی از مهمترین ریشه‌های آن بوده است. انقلاب ایران کانون توجه ای برای زنده کردن و رواج هویت دینی شیعیان و حتی در نگاهی کلی تر، هویت دینی مسلمانان پدید آورد و موجب ظهور دولت‌ها و جنبش‌های شیعی در منطقه خاورمیانه گردید که در پی آن موازنه قدرت در این منطقه را دگرگون کرد. هدف پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال اساسی است که نقش ایدئولوژی تشیع در تغییر موازنه قدرت در منطقه خاورمیانه چیست؟ این پژوهش با روش اسنادی در صدد پاسخگویی به این سؤال است که مذهب تشیع چه تأثیری بر جوامع شیعی داشته است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ارزش‌ها و اصول مکتبی فقه تشیع باعث شده تا مردم شیعه ایران به کمک رهبری قدرتمند شیعه نسبت به وضع موجود واکنش نشان داده و انقلاب اسلامی ایران را پدید آورده و از سویی دیگر انقلاب اسلامی ایران موجب گسترش حوزه نفوذ تشیع در منطقه خاورمیانه شده است.

کلیدواژه‌ها: انقلاب اسلامی ایران، تشیع، خاورمیانه، موازنه قدرت، هویت دینی

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران از مهم‌ترین تحولات سیاسی - اجتماعی جهان در نیمه دوم قرن بیستم به شمار می‌رود. این انقلاب ضمن ایجاد تحولات عظیم در ایران، تأثیرات قابل توجهی نیز بر محیط منطقه‌ای و بین‌المللی به همراه داشته است. در حالی که جهان در کشمکش منازعات ناشی از ساختار دوقطبی به سر می‌برد، پدیده انقلاب اسلامی ایران ظهور کرد و با ارائه گفتمانی جدید، نه تنها در عرصه داخلی اثرگذار بود، بلکه سبب ایجاد دگرگونی‌هایی در نوع نگرش‌ها، ساختارها و شکل‌گیری جریان‌های فکری در سطح بین‌الملل شد. (ضابط پور کاری، ۱۳۹۵: ۶۷). انقلاب اسلامی ایران از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردار است. اول، این که این انقلاب از جهت تغییر بافت نظام حکومتی جزء انقلاب‌های بزرگ در جهان است که با انقلاب فرانسه و روسیه قابل مقایسه است. دوم، انقلاب در منطقه مهم غرب آسیا و در یکی از مهم‌ترین کشورهای منطقه که از دید قدرت‌های استعمارگر «جزیره ثبات» محسوب می‌شد به وقوع پیوست. سوم، انقلاب دارای پسوند «اسلامی» است. انقلاب اسلامی ایران بازتاب‌هایی بر دولت‌ها، ملت‌ها و جنبش‌های اسلامی به‌ویژه در کشورهای اسلامی منطقه به همراه داشته است.

انقلاب اسلامی ایران به مثابه یک انقلاب بزرگ در تحولات نظام بین‌الملل اثرگذار بوده است. این انقلاب در نظام بین‌الملل دوقطبی مبتنی بر جنگ سرد روی داد که در آن ایران از اعضای مهم اردوگاه غرب به رهبری ایالات متحده به حساب می‌آمد. با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و خروج این کشور از سنتو، کمربند امنیتی - نظامی غرب در برابر شرق فروپاشید، دکترین دو ستونی نیکسون در خاورمیانه فرو ریخت، ژاندارمی غرب در خلیج فارس از بین رفت، سیستم دفاعی غرب در شمال ایران از هم پاشید و محور اصلی سیاست آمریکا در منطقه یعنی رژیم صهیونیستی مورد تهدید جدی واقع شد. به علاوه با انقلاب اسلامی ایران این کشور از اردوگاه غرب خارج شد ولی به اردوگاه شرق نپیوست و باعث تحکیم و تقویت جنبش عدم تعهد گردید، ایده بلوک اسلامی مستقل را مطرح ساخت، الگوی جدیدی برای انقلاب در کشورهای جهان سوم ارائه کرد و باعث اوج‌گیری جنبش‌های اسلامی و تولد اسلام سیاسی به مثابه یک بازیگر غیردولتی مؤثر در نظام بین‌الملل گردید. (خرمشاد، ۱۳۹۷: ۳۱). جمهوری اسلامی ایران ساختار لیبرال دموکراسی را با چالش مواجه ساخت و با شعار بازگشت به اسلام موجب پویایی ژئوپلیتیک منطقه غرب آسیا شد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۰). بنابر این ژئوپلیتیک ایران بعد از انقلاب اسلامی تحت تأثیر آموزه‌هایی چون صدور انقلاب، ایجاد امت اسلامی واحد، نه شرقی نه غربی، مبارزه با آمریکا، مبارزه با صهیونیسم، حمایت از مظلومان جهان، حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش و ام‌القری شدن گسترش یافت. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران تشیع به یکی از عوامل تأثیرگذار در منطقه تبدیل شد و این امر بسترهای لازم برای حضور ایران در خارج از مرزها را فراهم کرد (احمدی، ۱۳۸۹: ۱/۳۹).

وقوع انقلاب اسلامی ایران در منطقه پیامدهایی را به دنبال داشت: از جمله اینکه عوامل مؤثر بر ژئوپلیتیک منطقه را متحول ساخت؛ بطوری که ایدئولوژی اسلام ناب و مفاهیم و آموزه‌های انقلابی آن، علاوه بر اینکه رقیبی جدی برای لیبرالیسم غرب محسوب گردید، به عنوان عاملی ژئوپلیتیک، نظر بسیاری از صاحب‌نظران غربی را به خود جلب نمود. لذا شاید بتوان گفت عنصر تشیع در انقلاب اسلامی ایران و سایر جنبش‌های شیعی منطقه، سایر عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیک منطقه را حساس تر و مهمتر کرد. هدف پژوهش حاضر پاسخ به این سؤال اساسی است که نقش ایدئولوژی تشیع در تغییر موازنه قدرت در منطقه خاورمیانه چیست؟ این پژوهش با روش اسنادی درصدد پاسخگویی به این سؤال است که مذهب تشیع چه تأثیری بر جوامع شیعی داشته است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ارزش‌ها و اصول مکتبی فقه تشیع باعث شده تا مردم شیعه ایران به کمک رهبری قدرتمند شیعه نسبت به وضع موجود واکنش نشان داده و انقلاب اسلامی ایران را پدید آورده و از سویی دیگر انقلاب اسلامی ایران موجب گسترش حوزه نفوذ تشیع در منطقه خاورمیانه شده است.

پیشینه پژوهش

در خصوص نقش ایدئولوژی تشیع در تغییر موازنه قدرت از جهت نظری و تحقیقاتی، پیشینه مرتبگی به ویژه در منطقه خاورمیانه

مشاهده نشد، علی‌رغم آن پژوهش‌های به شرح زیر برخی از متغیرهای پژوهش را به صورت مجزا مورد واکاوی قرار داده‌اند که در جدول زیر به آنها اشاره شده است:

جدول (۱): مقالات مرتبط با موضوع پژوهش مورد نظر

نویسنده گان - روش استفاده شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهمترین یافته ها
متقی، ابراهیم ۱۴۰۲ روش تحلیل علی داده های تاریخی	انقلاب ایران و موازنه‌گرایی منطقه‌ای در سیاست بین‌الملل از ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۰	یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که انقلاب اسلامی ایران نقش ملی‌رهایی بخش منطقه‌ای را ایفا نموده و این امر منجر به ظهور نشانه‌هایی از تغییر الگوی رفتاری قدرت‌های بزرگ گردید و باعث شد سیاست منطقه‌ای آمریکا از هژمون منطقه‌ای به موازنه فراساحلی تغییر وضعیت دهد. به این معنا، انقلاب اسلامی ایران نقش متغیر مستقل تغییر دهنده را در تغییرات موازنه قوا در منطقه و نظام بین‌الملل ایفا کرده است و اگر انقلاب اسلامی ایران رخ نمی‌داد تغییرات منطقه‌ای و بین‌المللی در ساختار نظام بین‌الملل به شکل کنونی اتفاق نمی‌افتاد. دوران تاریخی مورد توجه در این مقاله مربوط به شرایطی است که آثار انقلاب اسلامی انعکاس یافته و مربوط به سال‌های بعد از جنگ سرد به ویژه قرن ۱۲ است
جانباز، دیان - رحمانی، محسن - عالی بیگی، کاظم ۱۳۹۸ توصیفی تحلیلی	انقلاب اسلامی ایران، ظهور ژئوپلیتیک شیعه، تغییر موازنه قدرت	انقلاب ایران کانون توجه‌ای برای زنده کردن و رواج هویت دینی شیعیان و حتی در نگاهی کلی‌تر، هویت دینی مسلمانان پدید آورد و موجب ظهور دولت‌ها و جنبش‌های شیعی در منطقه خاورمیانه گردید که در پی آن موازنه قدرت در این منطقه را دگرگون یا به عبارتی متحول ساخت که نتیجه آن افزایش قدرت و نفوذ شیعیان در تحولات منطقه است. براین اساس تبیین این تحولات در چارچوب ژئوپلیتیک شیعه، موضوع مورد بحث این مقاله است.
ضابط پور کاری، غلامرضا ۱۳۹۵ تحلیلی و توصیفی	نقش انقلاب اسلامی ایران در تغییر هندسه جهانی قدرت با تأکید بر ظرفیت‌های راهبردی آن	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد درحالی‌که جهان در کشمکش منازعات ناشی از ساختار دوقطبی به سر می‌برد، پدیده انقلاب اسلامی ایران ظهور کرد و با ارائه‌گفتمانی جدید، نه تنها در عرصه داخلی اثرگذار بود، بلکه سبب ایجاد دگرگونی‌هایی در نوع نگرش‌ها، ساختارها و شکل‌گیری جریان‌های فکری در سطح بین‌الملل شد. البته این حد از عمق بخشی

<p>مطلوب نیست؛ چراکه اگر ایران می‌خواهد طبق سند چشم‌انداز بیست ساله قدرت اول منطقه از نظر علمی، فناوری و اقتصادی باشد، نیاز است این عمق‌بخشی بسیار وسیع‌تر و از همه مهم‌تر، بادوام‌تر شود. رسیدن به آینده مطلوب در نظم جدید جهانی، منوط به این است که چه میزان در راستای تقویت اقتصاد، فرهنگ، علم و فناوری و نیز چشم‌انداز بیست ساله بکوشیم.</p>		
<p>یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که نخست، نظریه موازنه قدرت در رویکرد های گوناگون به عنوان مبنای نظری این نوشتار مورد توجه قرار می‌گیرد. دوم، قطب‌بندی منطقه ای و جدال های قدرت در آستانه ی تحولات مزبور مورد بحث قرار می‌گیرد. سوم، چالش های تحولات مورد بحث برای موازنه قدرت منطقه ای بررسی می‌گردد. چهارم، «نقش» ایران در چشمانداز موازنه قدرت منطقه ای امکانسنجی می‌شود.</p>	<p>نقش ایران در موازنه قدرت منطقه ای در خاورمیانه پس بیداری اسلامی</p>	<p>محبوبی، قربانعلی - موسوی منور، سید ایوب - موسوی، سید محمدرضا ۱۳۹۲ توصیفی تحلیلی</p>
<p>یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که عناصر تشکیل دهنده قدرت نرم به تبع شرایط زمانی و مکانی امکان قبض و بسط دارند. در حالی که منابع و ابزارهای قدرت سخت در تمامی کشورها تقریباً مشابه است، بنیان‌ها و سازوکارهای خلق قدرت نرم مختلف است. از این رو، اشکال مختلفی از دولت‌ها با قدرت نرم امکان ظهور یافته‌اند.</p>	<p>الگوهای قدرت نرم در خاورمیانه</p>	<p>قنبرلو - عبدالله ۱۳۹۰ توصیفی تحلیلی</p>

چارچوب نظری : قدرت نرم

به عقیده نای، در عصر جهانی اطلاعات، تمامی منابع قدرت نظامی، اقتصادی، و نرم هر چند به درجات مختلف، ولی به یکدیگر مرتبط باقی خواهند ماند. با این حال به نظر وی قدرت نرم اهمیت و معنای پیوسته افزون تری خواهند یافت به گونه ای که کشورها وارد سیاستهای رقابتی ایجاد جذابیت، مشروعیت و اعتبار خواهند گردید. به نظر وی سه منبع عمده برای قدرت نرم یک کشور وجود دارد که عبارت اند از: فرهنگ هنگامی که برای سایر کشورها از جذابیت برخوردار گردد، ارزشهای سیاسی، هنگامی که با ارزش های اجتماعی داخلی، خارجی و روح حاکم بر سیاست های خارجی کشور مطابقت داشته باشد، و مشروعیت، یعنی زمانی که سایر کشورها فرهنگ ملی کشور مورد نظر را مشروع و اخلاقی تلقی نمایند (Nye, 2004:30). به عقیده نای اگر رهبری ارزش‌هایی را ارائه کند که دیگران، خود مایل به پیروی از آن باشند، اداره کردن آن گروه هزینه کمتری خواهد داشت. (نای، ۱۳۸۹: ۴۴). شکل‌گیری قدرت نرم فراگردی بسیار کند و زمان‌بر است و ایجاد آن در کوتاه مدت ممکن نخواهد بود. به همین

دلیل هنگام روی دادن بحران های بین المللی که منافع ملی کشور به خطر می افتد زمان آزمون بزرگ میزان قدرت نرم آن کشور در صحنه میان کشوری فرامی رسد. با توجه به نظریه جوزف نای در ارزیابی مؤلفه های قدرت نرم (فرهنگ، ارزشهای سیاسی، و مشروعیت) می توان گفت که عوامل زوال قدرت نرم کاهش جذابیت های فرهنگی، شکل گیری تضاد بین ارزش های سیاسی با روح حاکم بر رفتار سیاست خارجی، و زوال مشروعیت ارزش های سیاسی و فرهنگی کشور مورد نظر در صحنه بین المللی به ویژه از دید افکار عمومی و شخصیت های تأثیرگذار بین المللی.

مهم ترین لوازم پیشرفت هر جامعه ای امنیت پایدار، اعمال حق حاکمیت و استقلال آن کشور است. جوامع ضعیف همواره در ناامنی، بدون حق اعمال حاکمیت و در وابستگی و در نتیجه در عقب ماندگی و عدم توسعه به سر می برند. امنیت در چارچوب قدرتمندی یک ملت شکل می گیرد. اگر ملتی قدرتمند نباشد، در تلاطم اراده های کشورهای زورگو دچار چالش می شود و از بین می رود. در مکاتب و نظریات جدید، جمعیت، وسعت سرزمینی، دولت و حاکمیت را مهم ترین عناصر شکل گیری قدرت یک ملت معرفی می کنند. ملتی که جمعیت بیشتر، قلمرو بزرگ تر، دولت توانمندتر با حاکمیت ملی منسجم تر داشته باشد، از این منظر قدرتمندتر است. برخی دیگر از اندیشمندان معتقدند معیار نهایی قدرت ملی، توانمندی نظامی است، زیرا کشورها در محیطی به سر می برند که در آن امنیت آن ها مورد تهدیدهای داخلی و خارجی فراوان و همیشگی قرار دارد. از این رو مؤثر بودن سلاح های قهریه آن ها، مقیاس نهایی قدرت کشورها به شمار می رود. در کنار توانمندی نظامی، برخی نیز ریشه های قدرت ملی را در توانایی کشورها در مسلط شدن بر بخش های مهم اقتصاد جهانی می دانند، ولی توانمندی نظامی همچنان مهم ترین تجلی قدرت باقی مانده است (تلیس و همکاران، ۱۳۸۳: ۴۱). در کنار این موارد مهم، با بررسی صورت گرفته بر بیست و هشت نظریه و الگوی مشخص کننده قدرت ملی، سه عامل بالاترین درصد فراوانی را داشته اند: الف) جمعیت، ویژگی های کمی و کیفی آن، ب) کیفیت رهبری، مدیریت، کیفیت حکومت و ج) وجود منابع طبیعی، مواد خام و معادن (زرقانی، ۱۳۸۷: ۱۵۹). مهم ترین صحنه حضور مردم در کشور، انتخابات است. با توجه به مردم بنیان بودن قدرت جمهوری اسلامی، اگر توصیه قرآن به قدرتمند شدن «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (انفال، ۶۰) را بخواهیم مصداق یابی کنیم، از جمله مصادیق آن، حضور بصیرانه مردم در صحنه انتخابات است؛ چراکه این حضور، قدرت نرم جمهوری اسلامی را افزایش می دهد. عناصر تشکیل دهنده قدرت نرم به تبع شرایط زمانی و مکانی امکان قبض و بسط دارند. در حالی که منابع و ابزارهای قدرت سخت در تمامی کشورها تقریباً مشابه است، بنیان ها و سازوکارهای خلق قدرت نرم مختلف است. (قنبرلو، ۱۳۹۰: ۱۲).

روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به بررسی راهبرد اسرائیل در عادی سازی روابط با اعراب در برابر ایران می پردازد. برای جمع آوری اطلاعات، روش اسنادی و مبتنی بر تفسیر متن مورد استفاده قرار گرفته است. روش های اسنادی در زمره روش ها یا سنجه های غیرمزا محم و غیرواکنشی به شمار می آید. مراجعه به اسناد و مدارک در پژوهش های تاریخی یا بررسی هایی انجام می شود که موضوع آن ها، مطالعه پژوهش های پیشین درباره پدیده های موجود است یا پژوهش هایی که موضوع آن ها این مراجعه را ایجاب می کند (ساروخانی، ۱۳۸۹: ۲۵۴). در این روش دو مرحله گردآوری و سپس تحلیل، تبیین و داوری، قابل تصور است. دستاوردهای این

پژوهش از نوع کاربردی است.

انقلاب اسلامی ایران

انقلاب اسلامی، عبارت است از حرکتی بنیادین و تحولی اساسی در اوضاع و احوال سیاسی جامعه بر اساس آموزه‌های اسلامی به منظور جایگزین نمودن نظامی مبتنی بر اصول و احکام اسلامی. «اسلامی بودن» فصل ممیز انقلاب اسلامی از سایر انقلاب‌های جهان است. از این رو، در این انقلاب، عنصر فرهنگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و انحراف در مسیر چنین انقلابی از همین کانال امکان‌پذیر خواهد بود. انقلاب اسلامی ایران نیز که نمونه‌ای از این گونه انقلاب‌هاست، در نوع خود منحصر به فرد است؛ چراکه با پیروی از حرکت انبیای الهی، به ابعاد معنوی انسان‌ها توجه نمود. بر این اساس توجه به ابعاد فرهنگی، اهمیت به انتخاب آگاهانه، تلاش در تحکیم عقاید حقه، تاکید بر تبیین دقیق اهداف، فراگیری انقلاب، عدم اتکا به بیگانگان، ثبات قوانین و مقررات، رعایت مصالح متغیر، بر خورداری حاکمیت از پشتوانه ثابت، بهره‌مندی از امدادهای غیبی، و اموری از این قبیل، از مؤلفه‌های جدایی‌ناپذیر انقلاب اسلامی محسوب می‌گردند.

ایدئولوژی شیعی ایران

با نگاهی اجمالی به تئوری‌های روابط بین الملل و واقعیت‌های موجود در آن، می‌توان دریافت که محور اساسی آنها بر پایه ماتریالیسم است و قدرت آنها بر اساس عناصر مادی و فیزیکی دولتها تجزیه و تحلیل شده است. اما نهضت‌های اسلامی جهان، عمدتاً مبنای فکری و فلسفی دارند و مبتنی بر تجزیه و تحلیل‌های رئالیستی از قدرت نیستند؛ از این رو، آنها دین را ضرورتی انکارناپذیر برای کل بشریت می‌دانند و آن را به تمام جهانیان عرضه می‌کنند. جنبش‌های اسلامی با اتکا به دین در تمامی مراحل مبارزاتی، این نکته را اثبات کردند که دین - به عنوان یک منبع قدرت سیاسی و اجتماعی - در جهان ناشناخته مانده است. تأثیر چنین امری، فرو ریختن مبانی ماتریالیستی و تجزیه و تحلیل قدرتهای سیاسی جهان بود. این تحول موجب شد؛ کارشناسان و سیاستمداران جهانی، علاوه بر مسائل مادی و فیزیکی به عوامل معنوی نیز در برآوردهای خود توجه کنند. (پاشاپور، ۱۳۸۲: ۱۵۷). از آنجا که مهمترین ویژگی انقلاب اسلامی ایران، ماهیت فکری و فرهنگی آن است و واکنش خصمانه استکبار جهانی در مقابل آن نیز قابل توضیح است. در واقع آنچه مایه هراس و نگرانی آنهاست، فکر جدید، انسان جدید و مناسبات انسانی - معنوی جدیدی است که انقلاب اسلامی، مطرح کرده است و این تفکر ارتباط مستقیمی با اسلام شیعی (عناصر مذهب) (شیعی فر، ۱۳۷۸: ۳۲۶) دارد. اسلام شیعی با داشتن مجموعه‌ای از ایده‌ها و نگرش‌های اعتقادی، ارائه دهنده یک ایدئولوژی اسلامی برای تعالی انسان و حرکت او بسوی کمال حقیقی است. این سعادت و کمال - برخلاف وعده ایدئولوژی‌های مادی - نمی‌تواند صرفاً اهداف دنیوی و مادی گروه یا قشری خاص را در برگیرد، بلکه مبتنی بر اهداف دنیوی و دینی تمام جامعه بشری است. (امرای، ۱۳۸۲). در حال حاضر در امر ژئوپلیتیک، توجه به عوامل فرهنگی و اعتقادی، حیطه‌های دیگری از همنشینی جغرافیایی را مطرح می‌کند تا پیش از انقلاب ایران، دین اسلام تنها یک ایدئولوژی مذهبی محسوب می‌شد؛ اما انقلاب ایران، جنبه‌های بالقوه سیاسی آن را به فعلیت درآورد و تفکر شیعی با انسجام ساختاری خود در ایران نشان داد که توانایی ایجاد یکی از انقلابهای بزرگ تاریخ را دارد. این توانایی باعث شد که بسیاری از نهضت‌های رهایی بخش، بویژه در آسیا و آفریقا، توجه خود را به ایران و ایدئولوژی اسلام معطوف کنند. توجه

جنبش های آزادیبخش، کشورها و شخصیت های اسلامی به نقش پرتوان اسلام در صحنه سیاسی باعث شد که ژئوپلیتیک کشورهای که از جمعیت یا اکثریت مسلمان برخوردار بودند در نگرشی مجدد ارزیابی شود. این امر از آنجا اهمیت داشت که پیوستگی جغرافیایی و جایگاه خاص این کشورها- به لحاظ دسترسی به عظیم ترین منابع نفتی- خودنمایی می کرد و پدیده ای بنام جهان اسلام را مطرح می ساخت. (صفحه ۱۳۸۰: ۷۱).

در دوران معاصر، تشیع، برخی از قوی ترین مفاهیم طغیان انقلابی را پدید آورده است. جنبش هایی شیعی، امروزه استراتژی های سیاسی فوق العاده اصیلی ابداع کرده اند که غالباً موجب شگفتی و حیرت دنیای اسلام و غرب شده است. این شیوه در ایران از عظیم ترین موفقیت ها برخوردار بوده است و الهام بخش سایر شیعیان در دنیای عرب و جنوب آسیا نیز شده اند. کمربندی از تشیع حیات اقتصادی، استراتژیکی و تاریخی اسلام را در برمی گیرد و بخش هایی از لبنان، سوریه، عراق، عربستان، کویت، بحرین، ایران، افغانستان، پاکستان و هندوستان را می پوشاند. این کمربند که در کشورهای مختلف به اکثریت و اقلیت شیعه تقسیم میشود؛ خود دنیایی است که تاثیرات گوناگون در آن به سرعت انتقال می یابد. از طرفی، موقعیت حساس ژئوپلیتیک جهان اسلام و جمعیت بیش از یک میلیارد نفری مسلمانان- که طبق پیش بینی های به عمل آمده در بیست سال آینده به حدود ۲ میلیارد نفر خواهد رسید. در این راستا فرانسوا توال در کتاب خود می نویسد: از میان یک میلیارد معتقد به رسالت (حضرت) محمد (ص) حدود ۱۰ الی ۱۲ درصد شیعه هستند یعنی جمعیت شیعی در جهان به حدود ۱۴۰ میلیون نفر می رسد. درگیری های اخیر، همچون انقلاب اسلامی در ایران و جنگ داخلی لبنان، مسئله شیعه را به عنوان یک عامل ژئوپلیتیک مطرح کرده است. (توال، ۱۳۷۹: ۹) بنظر وی، مذهب شیعه عامل مهم که مبنای خود آگاهی و بیداری در انقلاب ایران و سایر جنبش های اسلامی منطقه شد.

بسترهای تاثیر پذیری جنبش های اسلامی از انقلاب اسلامی ایران

وقوع انقلاب اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی یکی از رخداد های بزرگ نیمه دوم سده بیستم بود که باعث ایجاد تغییرات و تحولات فراوانی در کشورهای منطقه و نیز در ساختار قدرت جهانی شد. رخ دادن انقلابی در این مقیاس، بدون تردید درون مرزهای ملی کشور مباد باقی نمی ماند؛ به خصوص اینکه از پشتوانه ای اعتقادی برخوردار باشد و ندای آرمان های انسانی را سر دهد. این انقلاب با برخورداری از دیدگاه فرامرزی خود، کشورها و ملت های فراوانی را - به خصوص در خاورمیانه - تحت تاثیر قرار داد. این تاثیر گذاری عمدتاً در پیشبرد روند بیداری و آگاهی مسلمانان و افزایش فعالیت های موثر دینی در کشورهای اسلامی، به ویژه جوامع شیعی قابل مشاهده است. انقلاب اسلامی از یک طرف باعث شد مذهب شیعه مورد توجه قرار گرفته، به جهانیان معرفی شود و از طرف دیگر، جوامع شیعی در کشورهای مختلف در اثر انقلاب اسلامی احساس خودباوری کرده، در جهت رشد و ارتقای سیاسی گام برداشتند و موفق شدند برخی احزاب و تشکل های سیاسی را تاسیس یا تقویت کنند. موازنه گرایی در سیاست جهانی نیازمند همکاری های چند جانبه انقلاب ایران با بازیگران و محیط منطقه ای محسوب می شود. هر بازیگری در شرایطی می تواند نقش راهبردی ایفا کند که برای اقناع و اثر گذاری بر دیگران از قابلیت لازم برخوردار باشد (متقی، ۱۴۰۲: ۹۹). موارد مشترک فراوان موجود بین انقلاب اسلامی ایران و جنبش های سیاسی اسلامی معاصر وجود دارد که این وجوه مشترک، تاثیر متقابل انقلاب اسلامی معاصر را فراهم آورده است که باعث همگرایی و همسویی و شده است که عبارتند از:

۱- **ایده واحد:** انقلاب اسلامی ایران، گرچه یک انقلاب شیعی است، البته ویژگی کاریزمایی امام خمینی (ره) و مواضع ضداستعماری وی که بیشتر مسلمانان جهان بر آن اتفاق نظر دارند، بر تاثیر متقابل انقلاب اسلامی و جنبش های اسلامی افزود.

۲- **رقیب یکسان:** انقلاب اسلامی و جنبش های اسلامی دارای دشمن مشترکند. این دشمن مشترک که همان استکبار جهانی به سرکردگی آمریکا و رژیم صهیونیستی است.

۳- **آرمان مشترک:** انقلاب اسلامی ایران و جنبش های اسلامی معاصر، خواهان برچیده شدن ظلم و فساد و اجرای قوانین اسلام و استقرار حکومت اسلامی در جامعه مسلمانان و به اهتزاز درآوردن پرچم لاله الاالله در سراسر جهان از طریق نفی قدرت ها و تکیه بر قدرت لایزال الهی و توده های مردم اند. این امر زمینه های لازم برای تاثیرپذیری جنبش های اسلامی از انقلاب اسلامی را فراهم آورده است.

۴- **وحدت گرایی:** تکیه و تاکید انقلاب اسلامی و رهبری آن بر لزوم وحدت همه قشرها و همه مذهب های اسلامی در نیل به پیروزی در صحنه داخلی و خارجی، زمینه دیگر گرایش جنبش های سیاسی اسلامی معاصر به سوی انقلاب اسلامی است.

۵- **مردم مداری:** مردم گرایی انقلاب اسلامی، عاملی در گسترش انقلاب و پذیرش آن از سوی ملت های مسلمان بوده است. یکی از مهم ترین دستاوردهای انقلاب اسلامی ایران، تجدید حیات اسلام در جهان است.

سوریه

قبل از انقلاب اسلامی، روابط سیاسی میان تهران و دمشق پس از استقلال سوریه در سال ۱۹۴۶ و با به رسمیت شناختن سوریه از طرف دولت ایران برقرار شد. این رابطه بدون هیچ تشنجی تا اواسط دهه ۱۹۵۰ ادامه داشت و از نیمه دهه ۵۰ با گرایش نظرات شاه به سمت احیای ناسیونالیسم پارسی باعث شد در مقابل کشورهای قرار گیرد که تمایلات ناسیونالیستی عربی داشتند و سوریه از جمله آن کشورها بود. البته رابطه شاه با اسرائیل نیز در این میان مؤثر بود. در اواسط دهه ۱۹۶۰ بعد از سخنان نخست وزیر وقت سوریه مبنی بر عربی بودن سرزمین خوزستان، روابط بین دو کشور رو به تیرگی نهاد و این تیرگی تا اوایل دهه ۱۹۷۰ ادامه داشت. با حمایت شاه از کشورهای عربی در جنگ اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۷۳ و ارسال کمک های مالی و پزشکی، زمینه ای برای تنش زدایی در روابط بین کشورهای عربی و ایران از جمله سوریه فراهم شد و رابطه بین دو کشور رو به بهبود گذاشت به طوری که در سال ۱۹۷۵ چند ماه پس از انعقاد قرارداد الجزایر بین ایران و عراق، حافظ اسد که کشورش در انزوا قرار گرفته بود، به تهران سفر کرد. او این سفر را نقطه عطفی در روابط و مناسبات دو کشور دانست. با این ترتیب، روابط بین ایران و سوریه قبل از سال ۱۳۵۷ به ظاهر روابطی دوستانه بوده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و درست در زمانی که دیگر کشورهای اسلامی سیاست دوگانه ای در پیش گرفته و از ترس تاثیر انقلاب اسلامی ایران به سرزمین هایشان به تکاپو افتاده بودند، سوریه از جمله معدود کشورهای اسلامی بود که نه تنها دولت جمهوری اسلامی را به رسمیت شناخت، بلکه انقلاب اسلامی را هم مورد حمایت قرار داد. در همان ابتدا و به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی، حافظ اسد رئیس جمهوری سوریه طی پیامی به مقامات ایران این پیروزی را تبریک گفت و این انقلاب را ضربه مهلکی بر امپریالیسم آمریکا و صهیونیسم قلمداد کرد. لذا از همان سال ابتدای انقلاب روابط سیاسی دوستانه ای بین ایران و سوریه آغاز شد.

نکته دیگر آنکه سوریه جزی از جریان مقاومت در کنار ایران و حزب الله و حماس در مقابله با اسرائیل به حساب می آید (رحمانی، ۱۳۹۳: ۷۵). ایران و سوریه با حمایت از مبارزان فلسطینی در برابر اشغالگران صهیونیست، در یک جبهه قرار گرفتند. ایستادگی هر دو دولت در برابر صهیونیسم و مخالفت با گسترش فعالیت نظامی امریکا در خلیج فارس و ایجاد پایگاه‌هایی در این منطقه، و همچنین نیازهای اقتصادی دو کشور باعث تشدید علاقه‌مندی آن‌ها شد. از اواسط ۱۹۷۹ گرمی روابط میان ایران و سوریه کاملاً محسوس بود. موقعیت حافظ اسد به گونه‌ای بود که به صورت علنی از انقلاب اسلامی ایران تمجید کرد. دولت ایران دریافته بود که بدون همکاری سوریه نمی‌تواند از شیعیان به پا خاسته لبنان پشتیبانی کند. سوریه نیز می‌دانست که بدون همکاری ایران نمی‌تواند آن گروه از شیعیان لبنانی را که معتقد بودند جنگ مقدس علیه غرب به راه انداخته‌اند، کنترل کند. روابط ایران و سوریه پس از انقلاب اسلامی ایران پیشرفت خوبی داشت و هر دو کشور با توجه به منافع ملی خود و موقعیتی که در منطقه و صحنه بین‌الملل داشتند، به حسن روابط توجه خاصی ابراز داشتند و در تمام رخداد‌های پس از انقلاب در جامعه بین‌الملل و در بین کشورهای منطقه، سوریه از ایران حمایت کرد. پس از انقلاب اسلامی روابط اقتصادی بین دو کشور رشد بیش‌تری یافت و تحولاتی در زمینه تجارت و حمل و نقل رخ داد. روابط ایران و سوریه با شروع جنگ تحمیلی وارد مرحله جدیدی شد و تحول عمیق‌تری یافت. با توجه به هم‌مرز بودن سوریه و عراق و مشکلاتی که از گذشته بین دو کشور وجود داشت، جنگ بین ایران و عراق اثر مستقیم بر جای گذارد. پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال آن قطع رابطه با رژیم صهیونیستی و پیوستن ایران به صف مبارزان علیه اسرائیل و حمایت بی‌دریغ از حقوق ملت فلسطین و از طرف دیگر آغاز جنگ با دشمن دیرین سوریه، یعنی عراق، نمی‌توانست بر رابطه دولت سوریه با ایران بی‌تأثیر باشد. دولت سوریه در ابتدای جنگ از تهاجم گسترده عراق به ایران و پیروزی‌هایی که دشمن دیرینش در ابتدا به دست آورد وحشت زده شد. بدین علت از محکوم کردن علنی دولت عراق خودداری کرد؛ زیرا می‌پنداشت که پس از پیروزی قدرتمندانه عراق بر ایران، نوبت حمله به سوریه خواهد رسید. سوریه ابتدا با احتیاط تنها به ارسال مقادیری اسلحه و تجهیزات به ایران بسنده کرد و در عین حال کمک به گروه‌ها و مخالفان صدام از جمله کردها، کمونیست‌ها، سوسیالیست‌ها و... را در دستور کار قرار داد؛ اما با مشاهده افزایش مقاومت نیروهای ایرانی در برابر متجاوزان عراقی، به صورت علنی از ایران حمایت و دولت بعثی را به علت آغاز جنگ محکوم نمود و عراق را متهم کرد که به‌عنوان عامل امپریالیسم، جنگ را به نفع امریکا و برای انحراف اعراب در مبارزه با اسرائیل شروع کرده است.

عراق

پیروزی انقلاب اسلامی در آخرین دهه‌های قرن بیستم خط بطلانی بر اندیشه سکولاریسم بود. پیام‌رهای بخش این انقلاب به سرعت به گوش جهانیان رسید و بیشترین تأثیر را بر کشورهای اسلامی، نهضتها و جنبش‌های اسلامی گذاشت. این تأثیرپذیری هم در حوزه‌های نظری و هم در حوزه‌های عمل اجتماعی انجام گرفته به گونه‌ای که تبیین دیدگاه‌ها و عملکرد این جنبش‌ها بدون توجه به این تأثیرپذیری غیرممکن گردیده است. در واقع پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در شکل‌گیری، قوام بخشی، محتوا و شکل مبارزه جنبش‌های اسلامی معاصر تأثیر جدی داشته است. این نوشتار به بررسی تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر عراق پرداخته و بر این اساس به ارزیابی تأثیر در دو سطح اشاره می‌کند؛ سطح اول به جنبش‌ها و گروه‌های موجود در دو کشور اختصاص دارد.

در سطح دوم نیز روابط در دولت ایران و عراق بررسی می شود. پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل پیام مهم رهایی بخشش، الهام دهنده گروه ها و نهضت های آزادمند در سراسر جهان به خصوص عراق شد. در واقع موفقیت انقلاب ایران، تأثیری عمیق و سریع در میان شیعیان عراق برجای گذاشت و ایجاد سازمانهای مخالف و انقلابی شیعه که مردم را پیدا می کردند، تهدیدی جدی برای ثبات رژیم بعثی شد. (ابوالحسن شیرازی، ۱۳۸۴: ۸۶). رسمیت شناختن شیعیان در راس قدرت عراق سرآغاز نفوذ ایران در منطقه تلقی می شد که این موضوع خشم کشورهای عربی به خصوص عربستان را برانگیخت. بر این اساس جمهوری اسلامی ایران و عراق به عنوان دو همسایه و متحد استراتژیک شناخته می شوند که در تحولات منطقه ای دارای نقطه نظرات مشترکی هستند (جانناز و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵۰).

لبنان

انقلاب اسلامی ایران به عنوان نقطه آغاز خیزش بیداری اسلامی در نیمه دوم قرن بیستم، نویدبخش دوره جدیدی از ظهور اسلام بود که سایر ملت های اسلامی از جمله شیعیان لبنان را به تکاپو واداشته و شیعیان این کشور و به خصوص جنبش حزب الله، به برکت انقلاب اسلامی، به تدریج نقش فزاینده ای را در تحولات سیاسی اجتماعی ایفا کرده اند. انقلاب اسلامی ایران با تأثیرگذاری در عرصه فرهنگی (تقویت هویت شیعی)، سیاسی (سهم بیشتر در قدرت) و اجتماعی (بهبود وضعیت شهروندی)، سهم بسزایی در رشد و پیشرفت و انجام اقدامات سیاسی - اجتماعی و کسب موفقیت های شیعیان لبنان به خصوص جنبش حزب الله داشته است. انقلاب اسلامی ایران به عنوان یکی از مهم ترین رویدادهای قرن بیستم، آثار ویژه ای در سطوح منطقه ای و بین المللی بر جای گذاشت و به عنوان نقطه آغاز خیزش بیداری اسلامی، نویدبخش دوره جدیدی از ظهور اسلام بود. با توجه به اینکه انقلاب اسلامی، مولود تجدید ارزش های دینی اسلامی است، به شکل قابل توجهی در کشور لبنان به عنوان منطقه ای ژئوپلیتیک در جنوب غرب آسیا، تأثیرگذار بوده است. تأثیرپذیری شیعیان لبنان از انقلاب ایران، بیش از هر چیز مرهون عواملی همچون اقدامات روشنگرانه امام موسی صدر در بین شیعیان لبنان، اشغال جنوب لبنان به وسیله اسرائیل و محرومیت شیعیان آنجا بود؛ این عوامل باعث شد تا لبنان به مناسبترین محل برای رشد افکار انقلابی شیعه تبدیل شود. شیعیان این کشور به برکت انقلاب اسلامی ایران، رشد قابل ملاحظه‌ای یافته و به تدریج نقش مؤثری را در تحولات سیاسی اجتماعی برعهده گرفتند. با توجه به مسائل بیان شده، از مهمترین تأثیرات انقلاب اسلامی بر جنبش شیعیان این منطقه می توان به رواج اسلام انقلابی، ارتقای جایگاه سیاسی - اجتماعی شیعیان، محوریت روحانیت در عمل سیاسی و اشاره کرد. در این مقاله تلاش بر آن است تا با استفاده از اسناد، شواهد تاریخی و بکارگیری شیوه های پژوهش تاریخی، به بررسی تأثیرات انقلاب اسلامی بر جنبش شیعیان لبنان پرداخته شود. دولت ایران همواره مساعدت های مالی و اقتصادی به لبنان و شیعیان این منطقه داشته است. جمهوری اسلامی ایران سه نوع پشتیبانی از حزب الله به عمل آورده است که عبارتند از سیاسی معنوی، نظامی آموزشی و مالی (گلشنی و باقری، ۱۳۹۱: ۱۳۸).

یمن

انقلاب اسلامی ایران، مانند بسیاری از انقلاب های دیگر، پیامدهای داخلی، منطقه ای و بین المللی داشته است. از جمله پیامدهای فراملی انقلاب اسلامی این بود که توانست روح تازه ای را در کالبد مسلمانان جهان بدمد و به احیای اسلام سیاسی کمک کند.

عواملی چون نزدیکی فرهنگی و مذهبی در تسریع گسترش ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران به عنوان یک مؤلفه مهم تلقی می‌شوند. از همین رو، از کشورهایی که بازتاب انقلاب اسلامی در آن مشاهده شد کشور یمن بود. شیعیان یمن با الهام از انقلاب اسلامی ایران در کشور یمن بسیار فعال و در عرصه اجتماعی و سیاسی به عنوان یک نیروی موثر ظاهر شده‌اند. این مقاله گردآوری شده به روش تحلیلی توصیفی در تلاش است تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر جنبش‌های شیعی یمن و بازتاب آن در داخل کشور و منطقه به‌ویژه سیاست عربستان در قبال یمن را مورد بررسی قرار بدهد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با وقوع انقلاب اسلامی ایران روح تازه‌ای بر جنبش‌های شیعی یمن دمیده شد و آن‌ها با الگوبرداری از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و پیروی از ارزش‌های انقلاب اسلامی بر ژئوپلیتیک شیعیان افزوده‌اند. از همین رو، نگرانی‌هایی نیز از سوی برخی کشورهای منطقه به‌ویژه عربستان از تأثیر انقلاب اسلامی بر یمن باعث شده است تا این کشور به دخالت در امور داخلی یمن به صورت نرم و سخت مبادرت ورزد. قبیله بازیگر اصلی ساختار اجتماعی، فرهنگی و سیاسی یمن است. اقوام یمنی یکی از اهرم‌های اصلی هر نظام سیاسی حاکم بر یمن را تشکیل می‌دهند و دولت‌ها نیز سعی می‌کنند در پیشبرد اهداف خود از آنها بهره برداری کنند (لطفی و نورمحمدی، ۱۴۰۰: ۱۱۵).

نتیجه‌گیری

اسلام، دینی جهانی است و امت اسلام، از مظاهر جهانی بودن اسلام است. اما تمرکز و تأکید بر اختلافات مذهبی و مرتب کردن آثاری بر آن، رهاوردهای جهانی بودن اسلام را از بین می‌برد و آن را به دایره‌هایی فرو بسته تبدیل می‌کند که قدرت عمومیت و فراگیری را ندارد و نمی‌تواند گفتمانی جهانی را تأسیس کند. اگر خواهان عملی شدن و کارآمدی اصل عمومیت و جهانی بودن اسلام هستیم، باید از هرگونه اقدامی که موجب پراکندگی و فرقه‌گرایی می‌شود، پرهیز کنیم، زیرا وجود و وحدت امت اسلام، حقیقتی عقیدتی، تشریحی و تاریخی است. دشمنان جمهوری اسلامی با توجه به درک تأثیرگذاری پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در گستره جهانی، همواره سعی نموده‌اند که ضمن تضعیف حرکت، رشد و توسعه آن، تأثیرات انقلاب اسلامی را تکذیب نمایند و آن را همپای تغییر حکومت‌ها در دیگر کشورها نشان دهند؛ در حالی که ایدئولوژی پویای این انقلاب که مبتنی بر اجتهاد و فقهت در زمان و مکان است و تفسیری روشن از اسلام ناب محمدی (ص) در مبارزه با جهل و ظلم ارائه نموده، توانسته است تأثیرات عمیق و حیات‌بخشی بر مسلمین و مستضعفین جهان بگذارد و مستکبرین را به چالش کشیده و حرکت‌های حق‌طلبانه را امید و حیاتی دوباره و تازه بدهد. برای درک این موضوع و پاسخ به شبهات القایی دشمنان اسلام و انقلاب اسلامی، مقاله زیر نمونه مطالعاتی مختصر و فشرده‌ای از تأثیرات انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی بر مردم است. این پژوهش با روش اسنادی درصدد پاسخگویی به این سوال است که مذهب تشیع چه تأثیری بر جوامع شیعی داشته است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که ارزش‌ها و اصول مکتبی فقه تشیع باعث شده تا مردم شیعه ایران به کمک رهبری قدرتمند شیعه نسبت به وضع موجود واکنش نشان داده و انقلاب اسلامی ایران را پدید آورده و از سویی دیگر انقلاب اسلامی ایران موجب گسترش حوزه نفوذ تشیع در منطقه خاورمیانه شده است.

فهرست منابع و مآخذ

-قرآن کریم

-احمدی، سیدعباس (۱۳۸۹)، نقش مذهب در گسترش حوزه نفوذ مطالعه: تشیع و ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۶، شماره

- امرایی، حمزه (۱۳۸۲)، انقلاب اسلامی ایران و جنبش های اسلامی معاصر، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- پاشاپور، محمد (۱۳۸۲)، نهضت های اسلامی، بازیگران جدید نظام بین الملل، تهران: مطالعات اندیشه سازان نور.
- توال، فرانسوا (۱۳۷۹)، ژئوپلیتیک شیعه، ترجمه علیرضا قاسم آقا، تهران: نشرنی.
- تلیس، اشلی و همکاران، (۱۳۸۳)، سنجش قدرت ملی در عصر فراصنعتی، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بینالمللی ابرار معاصر ایران.
- جانباز، دیان، رحمانی، محسن و عالی بیگی، کاظم (۱۳۹۸)، انقلاب اسلامی ایران، ظهور ژئوپلیتیک شیعه، تغییر موازنه قدرت، فصلنامه پژوهش های راهبردی انقلاب اسلامی، سال دوم، شماره ۲، صص ۱۵۳-۱۳۹.
- حافظ نیا، محمدرضا، احمدی پور، زهرا و بویه، چمران (۱۳۹۱)، انقلاب اسلامی و پیدایش ژئوپلیتیک جدید ایران، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، دوره ۲، شماره ۵، صص ۲۱-۱.
- حبیب الله، ابوالحسن شیرازی، کامران، طارمی (۱۳۸۴)، نقش گروه های معارض در روابط ایران و عراق، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- خرمشاد، محمد باقر (۱۳۹۷)، انقلاب اسلامی و بازتاب آن بر نظام بین الملل، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، دوره ۴، شماره ۵، صص ۵۶-۳۱.
- رحمانی و اسوکلای، محسن (۱۳۹۳)، الگوهای رقابت راهبردی ایران و عربستان و امنیت منطقه ای جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد مطالعات منطقه ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز.
- زرقانی، سیدهادی، (۱۳۸۷)، «نقد و تحلیل مدل های سنجش قدرت ملی»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ششم، شماره اول، صص ۱۸۰-۱۴۹.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۹). روش های تحقیق در علوم اجتماعی (اصول و مبانی). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- شفیعی فر، محمدرضا (۱۳۷۸)، درآمدی بر مبانی فکری انقلاب اسلامی، قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.
- صفحی، محمد (۱۳۸۰)، ژئوپلیتیک فرهنگی و مسئله امنیت ملی، تهران: شمس.
- ضابط پور کاری، غلامرضا (۱۳۹۵)، نقش انقلاب اسلامی ایران در تغییر هندسه جهانی قدرت با تأکید بر ظرفیت های راهبردی آن، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۷۵، صص ۸۳-۵۹.
- قنبرلو، عبدالله (۱۳۹۰)، الگوهای قدرت نرم در خاورمیانه، فصلنامه قدرت نرم، دوره اول، شماره ۱، صص ۳۶-۷.
- گلشنی علیرضا و باقری، محسن (۱۳۹۱)، جایگاه حزب الله لبنان در استراتژی بازدارندگی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین المللی، شماره ۱۱.

-لطفی، میلاد و نورمحمدی، مرتضی (۱۴۰۰)، استمرار بحران در یمن و ریشه‌های درونی آن، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره ۱۰، شماره ۳، صص ۱۰۷-۱۳۱.

-متقی، ابراهیم (۱۴۰۲)، انقلاب ایران و موازنه‌گرایی منطقه‌ای در سیاست بین‌الملل از ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۰، دوفصلنامه انقلاب پژوهی، سال اول، شماره ۱، صص ۱۰۶-۸۵.

-نای، جوزف، (۱۳۸۹)، قدرت نرم، ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل، سید محسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).

Nye, Joseph, (2004). Soft Power and Leadership, Compass: A Journal of Leadership. (Compass is - published by the Center for Public Leadership, John F. Kennedy School of Government, Harvard University).

Iran's Islamic Revolution and the role of Shia ideology in changing the balance of power in the Middle East region

Abstract:

The formation of the Safavid government in the early 10th century AH is one of the most important events in the history of Shiism in Iran. The emergence of this government was seen as the beginning of a new era in the political and religious life of Iran, and it led to the independence of Iran based on the official religion of Shiism. Shia beliefs, leadership and institutions have played an important role in Iran's foreign policy, and Shia Islam has been mixed with politics from the beginning. As it can be said, the history and beliefs of Shia were the foundation of the ideology of the Islamic Revolution and one of its most important roots. The Iranian Revolution created a center of attention for reviving and popularizing the religious identity of Shiites and even in a more general view, the religious identity of Muslims and caused the emergence of Shiite governments and movements in the Middle East region, which subsequently changed the balance of power in this region. . The purpose of the current research is to answer this basic question: What is the role of Shi'ite ideology in changing the balance of power in the Middle East region? This research tries to answer the question of what effect the Shia religion has had on the Shia societies with the documentary method. The results of the present research show that the values and principles of the Shia jurisprudence led the Shia people of Iran to react to the existing situation with the help of the powerful Shia leadership and created the Islamic Revolution of Iran, and on the other hand, the Islamic Revolution of Iran expanded the sphere of influence of Shia in Middle East region has become.

Keywords: Islamic revolution of Iran, Shiism, Middle East, balance of power, religious identity